

А. Халеева, асп.  
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

## АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ПОДХОДОВ К ТРАКТОВКЕ СУБЪЕКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ В ПСИХОЛОГИИ

*Проанализированы основные теории субъективного благополучия, показаны основные различия между теориями, а также взаимосвязь понятий "субъективное благополучие" и "психологическое благополучие". Охарактеризованы основные подходы по выяснению составляющих субъективного благополучия.*

*Ключевые слова: субъективное благополучие, счастье, удовлетворенность жизнью, психологическое благополучие, качество жизни.*

A. Khaleeva, postgraduate  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

## ANALYSIS OF THE MAIN APPROACHES TO THE TREATMENT OF SUBJECTIVE WELL-BEING IN PSYCHOLOGY

*The article presents the analyze of the basic theories of subjective well-being and showing the main differences between theories. Interrelation between the concepts of "subjective well-being" and "psychological well-being" is shown. The main approaches of finding out the components of subjective well-being are described.*

*Keywords: subjective well-being, happiness, satisfaction with life, psychological well-being, quality of life.*

УДК 27.058.57

О. Царькова, д-р психол. наук, доц.,  
Г. Варіна, старш. виклад.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітополь

## ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ НАПРЯМІВ ПРОФІЛАКТИКИ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

*Присвячено аналізу детермінант успішного становлення і функціонування системи ресоціалізації засуджених. Визначено, що одним із найважливіших аспектів повернення осіб, які відбувають покарання, до повноцінного життя в суспільстві є відтворення у них навичок адаптивної соціальної взаємодії, у тому числі адекватної сімейної поведінки, корекція сталих і ригідних рольових та поведінкових стереотипів. Сімейні відносини засудженого здебільшого розглядаються як одна з причин його злочинної поведінки та об'єкт ранньої профілактики протиправної поведінки. Серед особливостей сімейних стосунків засуджених виділяється здебільшого така характеристика, як істотне послаблення їх позитивних зв'язків у суспільстві. Проведене дослідження дало змогу дійти висновків, що відновлення соціально-корисних зв'язків та формування адаптивної сімейної поведінки, правового статусу звільненого без надання дієвої допомоги неможливо.*

*Ключові слова: ресоціалізація, адаптація, поведінкові сценарії, асоціальна поведінка, психологічний захист.*

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі розвитку Україна стала на шлях європейської інтеграції, проголосивши пріоритетну цінність прав та свобод людини і взявши на себе обов'язок із їх дотримання. Безперечно, рівень розвитку демократії визначається в державі декількома індикаторами, серед яких важливим є гуманність ставлення до громадян, які позбавлені волі.

Дослідження показують, що у людей, які перебувають у місцях позбавлення волі протягом тривалого часу, поступово спотворюються поведінкові сценарії, особистісні якості, відбувається втрата навичок адаптивної сімейної взаємодії. Наслідком цього є не тільки велика вірогідність скоєння повторних злочинів, але й збільшення кількості дисфункціональних сімей, що характеризуються сімейним насильством, асоціальними, девіантними формами поведінки їх членів, у тому числі й дітей, маргінальним суспільним статусом, відсутністю умов для особистісного розвитку. Чинники успішного становлення і функціонування ресоціалізації виділяються науковцями за трьома ознаками: соціально-адаптаційними (нормальні стосунки у сім'ї; наявність житла, прописки; постійне місце роботи; корисне проведення дозвілля; підвищення освітнього й культурного рівня; розрив зв'язків зі злочинним світом), змістовно-методичними (зміст і форми педагогічної, психологічної, соціальної й медичної реабілітації), організаційними (наявність команди фахівців із чітко визначеними задачами, їхня функціональна взаємодія у реасоціалізаційному процесі). Таким чином, одним із найважливіших аспектів повернення осіб, які відбувають покарання, до повноцінного життя в суспільстві є відтворення у них навичок адаптивної соціальної взаємодії, у тому числі адекватної сімейної поведінки, корекція сталих і ригідних рольових та поведінкових стереотипів.

Актуальність зазначеної проблеми визначається суперечністю між потребою в поверненні осіб, які відбувають покарання, до повноцінного життя в суспільстві, необхідністю відтворення у них навичок сімейної взаємодії, а також недостатньою теоретичною, методологічною й методичною розробленістю цієї проблеми.

**Аналіз стану розробленості проблеми в спеціальній літературі.** По закінченні терміну покарання засуджений знову потрапляє до суспільства, норм і законів якого він має дотримуватися, але не завжди у змозі їм виконувати через специфічні особистісні особливості й виражену соціальну дезадаптованість. Саме тому на перший план у роботі закладів, що виконують кримінальні покарання, виступає проблема ресоціалізації засуджених. Хоча ця проблема і знайшла певне відображення в наукових публікаціях Ю. М. Антоняна, Ю. А. Алферова, В. І. Дробишева, А. І. Зубкова, С. А. Лузгіна, А. В. Піщелко, В. М. Позднякова, М. П. Стурової, В. Е. Ожаніна й інших авторів, на сьогодні вона є недостатньо вирішеною [6]. У нашій статті ми розглядаємо психологічний аспект ресоціалізації, який отримав теоретичну й експериментальну розробку в дослідженнях Ю. М. Антоняна, І. П. Башкатова, В. Л. Васильєва, П. Б. Ганнушкіна, М. Н. Гернета, А. Д. Глоточкина, В. Г. Дєєва, М. І. Єнікєєва, Ю. В. Жульової, А. Ф. Зелінського, А. Г. Ковальова, В. Н. Кудрявцева, А. Ф. Лазурського, А. С. Макаренка, А. І. Панкіна, В. Ф. Пиріжкова, А. Н. Сухова, А. І. Ушатікова тощо. [3]. У роботах визначається поняття "ресоціалізація", мета, задачі, напрями, принципи і методи цього процесу, досліджуються психологічні особливості особистості засудженого.

Ресоціалізація належить до кола соціальних понять і широко використовується у кримінології, соціології, психології та інших гуманітарних науках. Вона об'єктивно

пов'язана з поняттям "соціалізація", про що свідчить безпосередній аналіз цих явищ і передусім граматичне тлумачення. На даний факт звертає увагу Ю. В. Жульова, зазначаючи необхідність урахувати значення префікса "ре", що дозволяє розуміти ресоціалізацію як "відновлення чи повторність дії" і як "протидія" асоціальної деградації особистості [3].

Не применшуючи значення наукових результатів указаних дослідників, необхідно, однак, помітити, що в них не враховані новітні тенденції, підходи та суспільні явища соціальної реабілітації засуджених, оскільки ці проблеми у сучасному вигляді виникли в процесі реформування економіко-політичного устрою у країні протягом останніх років.

**Метою статті** є визначення особливостей ресоціалізації та розкриття змісту і сутності адаптивних сімейних стосунків засуджених як чинника профілактики рецидивної поведінки у сучасних науково-теоретичних та практичних умовах діяльності й функціонування соціально-правової держави.

**Матеріали експериментального дослідження.** У психологічній літературі виділяються такі основні напрями ресоціалізуючої діяльності [1]:

- психологічна діагностика особистісних особливостей кожного засудженого, виявлення дефектів загальної та правової соціалізації особистості, а також дефектів у психічній регуляції й наявності прикордонних нервово-психічних розладів;

- розробка довгострокових програм індивідуально-особистісної та групової психолого-педагогічної корекції засуджених і їх поетапна реалізація;

- здійснення у спеціально створених центрах необхідних заходів психотерапії для засуджених, які страждають невротизацією та психопатичними виявами, неадекватними методами психологічного захисту і особистісними акцентуаціями;

- розробка й впровадження нових моделей і принципів виконання та відбуття покарань, що базуються на психологічно обґрунтованих критеріях виправлення і надають можливості для особистісного зростання;

- всемірне відновлення порушених у засуджених позбавленням волі соціальних та інших зв'язків, мобілізація їхньої психічної активності на вироблення соціально позитивних ціннісних орієнтацій і норм поведінки, психологічної готівності до правопослушної поведінки після звільнення.

Основні принципи ресоціалізації наведено у роботах Р. В. Овчарової, Дімітрова і Сафронова [2; 5], а саме: принцип обліку регіональних особливостей, соціокультурної й економічної ситуації у регіоні; принцип партнерства; принцип різнобічності реабілітаційних заходів; принцип єдності біологічних, психосоціальних і педагогічних методів; принцип ступневості (поступовості); принцип індивідуально-особистісного, гуманістичного підходу.

Принцип обліку регіональних особливостей, соціальної та економічної ситуації передбачає знання характеристики криміногенної ситуації, контингентів, структури закладів, що здійснюють різні види реабілітації, кадрової ситуації з метою організації єдиного реабілітаційного простору.

Принцип різнобічності передбачає комплекс різноманітних заходів щодо реалізації реабілітаційної програми і полягає в опосередкуванні (прийнятті) усіх реабілітаційних заходів особистістю засудженого та його індивідуальною соціальною ситуацією. Розрізняють такі сфери реабілітації: сімейну, суспільну, освітню, виробничо-трудова тощо.

Принцип партнерства (начальник загону, вихователь, психолог, соціальний працівник, дільничний уповноваже-

ний, лікар, священник) передбачає розподіл повноважень, рольову взаємодію та співпрацю різних відомств і фахівців у реалізації реабілітаційних програм.

Принцип єдності психосоціальних, біологічних і педагогічних методів дії підкреслює необхідність різнопланового розуміння особистості засудженого з урахуванням її психологічних, фізіологічних і патофізіологічних властивостей.

Принцип ступневості (поступовості) передбачає поступовий перехід від одного реабілітаційного заходу до іншого у зв'язку з актуальними потребами, терміном покарання, ставленням до нього, характером досконалих злочинів, ступенем їх тяжкості, рівнем усвідомлення провини, станом організму і психосоціальними особливостями особистості.

Принцип індивідуально-особистісного, гуманістичного підходу визначає адресний і щадний характер допомоги й передбачає облік не тільки зони актуального та найближчого розвитку засудженого, але й орієнтацію роботи з ним на перспективу, на формування загальнолюдських цінностей тощо.

Також виокремлюються принципи морально-психологічної спрямованості; максимальної відповідності змісту й об'єму інформації умовам майбутнього життя засуджених; систематичності і послідовності; диференційований та індивідуальний підхід; активізація позитивних якостей.

Дослідники зазначають, що процес адаптації звільнених із пенітенціарної установи завершується звичайно до трьох років, а переважаючою їхньою частиною – до одного року [2]. Найважчий час для адаптації – період від трьох до шести місяців. Саме у цей час необхідна найінтенсивніша робота з керування процесом соціальної адаптації звільнених, суворий контроль за їхньою поведінкою у побуті, суспільних місцях, сферою їхнього спілкування. Якщо звільнені з місць позбавлення волі не влаштовуються на роботу або після працевлаштування залишають її, не мають постійного місця проживання або систематично змінюють його, порушують громадський порядок і правила гуртожитку, це свідчить про те, що процес соціальної адаптації проходить незадовільно, і є реальний привід для рецидиву.

Соціальна адаптація вважається успішною, коли звільненим від покарання встановлено соціально корисні зв'язки в основних сферах життєдіяльності та не виявлено істотних відхилень. Нормально адаптований звільнений пориває зв'язки зі злочинним середовищем і іншими особами, чия поведінка характеризується як антигромадська, не зловживає алкоголем, не допускає правопорушень.

Згідно з вищезазначеним, сімейні відносини засудженого здебільшого розглядаються як одна з причин його злочинної поведінки й об'єкт ранньої профілактики протиправної поведінки [1]. Серед особливостей сімейних стосунків засуджених виділяється здебільшого така характеристика, як істотне послаблення їх позитивних зв'язків у суспільстві. В. Н. Кудрявцев наводить такі дані: "Вибіркові дослідження показали, що сімейні та споріднені зв'язки злочинців слабшають зі збільшенням кількості судимостей, термінів покарань. Так, серед обстеженої групи засуджених, які відбували покарання удруге, сім'я збереглася у 55–63 %, утретє – у 29–34 %, у четверте і більше – у 8–12 % та у особливо небезпечних рецидивістів, як правило, сім'я не зберігалася" [3]. Він також зазначає, що "до моменту здійснення першого злочину сімейні умови у майбутніх рецидивістів гірші, ніж у середньому контингенті осіб, які скоюють злочини: у повній сім'ї вони виховувалися тільки у 36 % випадків, тобто майже удвічі менше, ніж особи, які не допустили потім рецидиву".

Емпіричне дослідження проводилось у Білоцерківській виправній колонії в межах проекту з формування аде-

кватної батьківської поведінки у осіб, що звільняються з місць позбавлення волі, який відбувався за підтримкою Швейцарської Агенції Міжнародного Розвитку і Співробітництва [4]. У дослідженні брали участь чоловіки, які мають неповнолітніх дітей, і неодноразово відбували покарання в місцях позбавлення волі (усього 24 особи).

Було використано метод бесіди; колірний тест відносин Еткінда; метод вибору кольору М. Люшера. Аналіз отриманих результатів дозволив визначити такі особливості сімейних стосунків випробуваних. Формально сім'ї засуджених можна поділити на ті, що на момент дослідження розпались, і ті, які збереглись.

Існують також випадки, коли засуджений приймає для себе рішення не повертатись після звільнення у сім'ю. Це може бути пов'язано із: відсутністю прихильності, теплого емоційного відношення до членів сім'ї; небажанням бути тягарем, негативно впливати на рідних, завдавати їм горе; відсутністю відповідальності; упевненістю у власній неможливості підтримувати сім'ю. У деяких засуджених є страх створювати після звільнення нову сім'ю, побоювання глибокми почуттів, а дехто бажає її створити, знайти "співмешканку" із дорослою дитиною ("яка вже не вимагає зусиль із виховання"), і може, через допомогу цим людям, "спокутувати власну провину".

Стосунки у тих сім'ях засуджених, які збереглись, характеризуються слабкими родинними почуттями, емоційною віддаленістю, часто сім'я сприймається засудженим як джерело допомоги, підтримки, головним чином, матеріальною. Як показали результати нашого дослідження, проблеми, що існують у засуджених у сімейних стосунках, пов'язані із трьома взаємозалежними факторами. Це віддаленість від сім'ї, характер ставлення членів сім'ї та її оточення до засудженого і психологічні особливості його особистості.

У сім'ях засуджених переважає так званий тип сім'ї "із чоловіком на периферії". Е них батько є подовгу відсутнім, а мати змушена брати на себе додаткові виховні, управлінські та керівні функції, інакше діти будуть позбавлені цього зовсім. Часто на довгий час батьківські функції зосереджуються в руках однієї людини, і сім'я набуває форму неповної. Покладання додаткових функцій на дружину завдає шкоди співробітництву між подружжям. Діти, а часто і родичі дружини можуть ще більше посилювати роз'єднання батьків, послабляти емоційні зв'язки, що нерідко призводить до закріплення за ними ролей "гарної матері, жертви" і "поганого батька, тирана, що кинув сім'ю". За такої організації сім'ї виникає тенденція до відторгнення батька, який опинився на периферії.

Другий фактор характеризується негативним ставленням до батька з боку громадськості. Відомо, що існує стійка громадська думка: на кожній людині, яка хоча б раз була засуджена, висить ярлик злочинця. Від нього не очікують нічого хорошого, йому не довіряють. Іноді таке ставлення може поширюватись і на членів сім'ї засудженого. Не рідкими є висловлювання: "Що від нього можна очікувати, якщо його батько злодій, рецидивіст?" За цим ярликом не помічають нещасну самотню людину, яка опинилась у біді. Психологічні особливості особистості засудженого тісно пов'язані з першими двома факторами. Потреба у спілкуванні, теплих людських стосунках є для людини фундаментальною, тривалі її незадоволення має сильний руйнівний вплив на особистість. Однією з яскравих рис особи, що неодноразово була позбавлена волі, є її ідентифікація із проблемною частиною свого життя, із роллю злочинця. Він стає тим, що з ним відбувається, утрачає здібність усвідомлювати себе як стійке "Я", яке переживає нега-

тивні події свого життя в один із його відрізків, і цей образ "Я" визначає відповідні цінності, мотиви, здібності, поведінку й оточення.

Інша особливість – наявність потужного психологічного захисту. У людей, що скоїли злочин і відбувають покарання, немає досвіду довірливих стосунків, але є сильна злість за перенесені втрати і наміри надолужити упушене. У сімейних стосунках для них характерна відмова від відповідальності, звуження репертуару подружньої та батьківської поведінки до однієї функції, пов'язаної із фізичним виживанням ("ніколи думати про почуття та духовність, коли в сім'ї нічого їсти"). Але ж і її виконання наштовхується на перешкоди, пов'язані з неможливістю знайти роботу "на волі", отримати соціальний захист тощо. Почуття провини поєднується зі звинувачувальним стилем поведінки, переважанням владної, контролюючої позиції в сім'ї.

Аналіз результатів кольорного тесту відносин підтвердив наведені вище дані. Кольори, вибрані випробуваними для стимулу "сім'я", розподілились таким чином: дев'ять випробуваних (37,5 %) вибрали для цього стимулу фіолетовий колір, сім (29,1 %) – зелений, чотири (16,6 %) – жовтий, по дві особи (8,33 %) – червоний і сірий. Для випробуваних, які вибрали фіолетовий колір, ставлення до своєї сім'ї характеризується нестійкою, споглядальною позицією, труднощами адаптації, сентиментальністю, переважанням емоційності та суб'єктивності над раціональністю, слабкою реалістичністю; такі риси, як індивідуалістичність, уразливість, надмірна чутливість викликають у них труднощі у спробах установлення контактів та вироблення навичок загальноприйнятих норм поведінки. Для випробуваних, у яких сім'я асоціюється із зеленим кольором, ставлення до неї характеризується пасивно-оборонною позицією, ригідністю, агресивністю захисного характеру; раціоналізм і практичність суджень пов'язані у них із орієнтацією на власну думку й досвід, опором зовнішнім впливам, суперництвом, прагненням до лідерства. Вибір жовтого кольору характеризує сімейні стосунки потребою у зміні існуючих обставин, прагненням до емоційності у спілкуванні, надією на нові можливості, пошуком визнання у стосунках; їм притаманна тенденція до ухилення від відповідальності, залежність від впливу середовища, демонстративність, труднощі адаптації до формальних правил, поверховість переживань, непостійність у прив'язаностях. Вибір червоного кольору для стимулу "сім'я" указує на те, що ставлення до сім'ї пов'язано з активною позицією, прагненням до домінування, цілеспрямованістю, спонтанністю та розкутістю поведінки, а також високою самооцінкою, потребою в самореалізації, агресивністю, схильністю до ризику. Для випробуваних, у яких сім'я асоціюється із сірим кольором, ставлення до неї характеризується спустошенням, утомою, пасивністю, ухиленням від соціальних контактів, обмеженням сфери спілкування. Практично для всіх випробуваних на момент дослідження сім'я виявилась емоційно значимим фактором: кольором, що асоціюється з цим стимулом, надається явна перевага. Перше місце стимул "сім'я" у розкладці Люшера займає в 11 випробуваних (45,8 %), друге – у дев'яти (37,5 %), третє – у двох (8,33 %) і четверте також у двох (8,33 %). Майже всі випробувані ідентифікують свою сім'ю зі стимулами "майбутнє", "Я", "Я-ідеал", "свобода". Для цих стимулів більшість випробуваних вибрали один і той самий колір. Складність кольороасоціативних реакцій (С) у групі випробуваних перебуває у діапазоні від 0,25 до 0,8. При цьому виявилась така тенденція: у людей, які провели в місцях позбавлення волі велику кількість років, цей показник має

низькі значення (0,25–0,37), що свідчить про зменшення у них емоційної диференційованості, збільшення примітності у відношеннях.

Проведене дослідження дало змогу дійти висновків, що відновлення соціально-корисних зв'язків та формування адаптивної сімейної поведінки, правового статусу, звільненого без надання дієвої допомоги, неможливо.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Таким чином, ресоціалізація звільнених із місць позбавлення волі являє собою комплекс питань моральної, психологічної та практичної підготовки засуджених до звільнення, засвоєння ними нових соціальних ролей після відбування покарання, відновлення корисних сімейних і соціальних зв'язків та передбачає активне керування цим процесом пенітенціарними установами й державними органами, усунення або нейтралізацію негативних факторів, які перешкоджають поверненню осіб, які відбули покарання, до суспільно-корисної діяльності. Необхідний комплексний підхід до самого процесу ресоціалізації та вивчення цієї соціально-правової категорії в сучасних умовах гуманізації й демократизації суспільства.

#### Список використаних джерел

1. Антонян Ю. М. Преступность и психологические аномалии / Ю. М. Антонян, С. В. Бородин. – М.: Наука, 2007. – 208 с.
2. Димитров А. В. Основы пенитенциарной психологии / А. В. Димитров, В. П. Сафронов. – М.: Московск. психолого-социальный институт, 2003. – 176 с.

О. Царькова, д-р психол. наук, доц.,

А. Варина, старш. препод.

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, Мелитополь

### ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ПРОФИЛАКТИКИ РЕЦИДИВНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

*Статья посвящена анализу детерминант успешного становления и функционирования системы ресоциализации осужденных. Определено, что одним из важнейших аспектов возвращения лиц, отбывающих наказание, к полноценной жизни в обществе воспроизведения у них навыков адаптивной социального взаимодействия, в том числе адекватной семейного поведения, коррекция постоянных и ригидных ролевых и поведенческих стереотипов. Семейные отношения осужденного рассматриваются как одна из причин его преступного поведения и объект ранней профилактики противоправного поведения. Среди особенностей семейных отношений осужденных выделяется в основном такая характеристика, как существенное ослабление их положительных связей в обществе. Проведенное исследование позволило сделать выводы, что восстановление социально-полезных связей и формирование адаптивной семейного поведения, правового статуса освобожденного без предоставления действенной помощи невозможно.*

*Ключевые слова:* ресоциализация, адаптация, поведенческие сценарии, асоциальное поведение, психологическая защита.

O. Tsarkova, Dr.Sc., Assoc. Prof.,

H. Warina, Sen. Teacher

Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University of Melitopol, Melitopol

### PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF RE-SOCIALIZATION OF CONVICTS, AS ONE OF THE IMPORTANT AREAS OF PREVENTION OF RECURRENT CRIME

*The article is devoted to the analysis of the determinants of the successful establishment and functioning of the system of re-socialization of convicts. It has been determined that one of the most important aspects of the return of persons serving a sentence to a full-fledged life in society is the reproduction of their skills of adaptive social interaction, including adequate family behavior, correction of permanent and rigid role and behavioral stereotypes. The family relationship of the convicted person is considered as one of the reasons for his criminal behavior and the object of early prevention of unlawful behavior. Among the features of the family relations of convicts, the following characteristic is singled out: a significant weakening of their positive ties in society. The study led to the conclusion that the restoration of socially useful relations and the formation of adaptive family behavior, the legal status of the released without the provision of effective assistance is impossible.*

*Keywords:* resocialization, adaptation, behavioral scenarios, antisocial behavior, psychological defense

3. Жулева Ю. В. Ресоциализация осужденных несовершеннолетних женского пола, отбывающих наказание в воспитательных колониях: правовые и криминологические аспекты: дис. ... канд. юр. наук / Ю. В. Жулева. – Рязань, 2000. – 223 с.

4. Львович В. А. Нормативно-правовые та організаційні засади забезпечення реалізації на Україні міжнародних стандартів із прав і свобод засуджених до позбавлення волі: моногр. / В. А. Львович. – К.: НАВСУ, 2014. – 220 с.

5. Овчарова Р. В. Научные основы социально-психологической реабилитации осужденных: Научно-методические основы оказания психологической помощи осужденным / Р. В. Овчарова. – М.: Права человека, 2001. – 156 с.

6. Фаренюк С. Я. Виправлення засуджених – основна мета нового пенітенціарного законодавства / С. Я. Фаренюк, В. О. Корчинский // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 1998. – № 1(3). – С. 5–9.

#### Reference

1. Antonian Iu. M. Prestupnost i psikhologicheskie anomalii / Iu. M. Antonian, S. V. Borodin. – M.: Nauka, 2007. – 208 s.
2. Dimitrov A. V. Osnovy penitentsiamoi psikhologii / A. V. Dimitrov, V. P. Safronov. – M.: Moskovskii psikhologo-sotsialnyi institut, 2003. – 176 s.
3. Zhuleva Iu. V. Resotsializatsiia osuzhdennykh nesovershennoletnykh zhenskogo pola, otbyvaiushchikh nakazanie v vospitatelnykh koloniakh: pravovye i kriminologicheskie aspekty: dis. ... kand. iur. nauk / Iu. V. Zhuleva. – Riazan, 2000. – 223 s.
4. Lovochkin V. A. Normativno-pravovi ta orhanizatsiini zasady zabezpechennia realizatsii na Ukraini mizhnarodnykh standartiv z prav i svobod zasudzhennykh do pozbavleniia voli: monohrafiia / V. A. Lovochkin. – K.: NAVSU, 2014. – 220 s.
5. Ovcharova R. V. Nauchnye osnovy sotsialno-psikhologicheskoi reabilitatsii osuzhdennykh: Nauchno-metodicheskie osnovy okazaniia psikhologicheskoi pomoshchi osuzhdennykh / R. V. Ovcharova. – M.: Prava cheloveka, 2001. – 156 s.
6. Farenjuk S. Ya. Vypravleniia zasudzhennykh – osnovna meta novoho penitentsiarnoho zakonodavstva / S. Ya. Farenjuk, V. O. Korchynskiy // Problemy penitentsiarnoi teorii i praktyky. – 1998. – № 1(3). – S. 5–9.

Надійшла до редколегії 25.10.18